

Гонкало Ю.П.,
науковий співробітник лабораторії
прикладної психології освіти
Українського науково-методичного центру
практичної психології і соціальної роботи
dzhurilo.ylia@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4642-6579

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: УМОВИ ТА ПРИНЦИПИ

Проблема психологічної безпеки учасників освітнього процесу у сучасному світі є однією з найбільш актуальних. Вона зумовлена постійним реформуванням змісту освіти, впливом численних чинників сьогодення, які порушують стан психологічної безпеки особистості, розвитком технологій та індивідуальними особливостями учасників освітнього процесу. Згідно теорії А. Маслоу, потреба в безпеці завжди була і залишається однією з найважливіших потреб людини у будь-якому віці. Психологічна безпека це умова психологічної захищеності особистості, здатність людини адекватно та якісно реагувати на зовнішні та внутрішні подразники, впевненість у своєму майбутньому, баланс між задоволенням природних і соціальних потреб.

Психологічну безпеку особистості в освітньому просторі та поняття безпеки в цілому, досліджували представниками різних теорій та напрямків (авт. Маслоу, Роджерс, К. Ріфф, І.Баєва); ідеї екзистенційно-гуманістичного підходу (авт. Г. Олпорт, К. Роджерс, Дж. Бюдженталь); психолого-педагогічні теорії особистості та її розвитку в процесі діяльності (авт. Б. Ананьєв, Л. Виготський, Г. Костюк та ін.); розробка загальних закономірностей розвитку особистості під впливом соціального середовища і виховання (Л. Виготський, П. Гальперін, В. Панок, С. Максименко, С. Рубінштейн та ін.).

Створення безпечного та сприятливого середовища в закладі освіти є першочерговим завдання всіх учасників освітнього процесу: однолітків і дорослих, включаючи батьків чи опікунів, вчителів та керівний склад закладу освіти. Завдання дорослих заохочувати учнів бути більш залученими в освітнє життя, спонукати бажання вчитися і вивчати, забезпечити дітей фізичною та побутовою безпекою, проявляти емпатію та толерантність. Психологічно безпечне освітнє середовище об'єднує однолітків та вчителів, підвищує резильєнтність всіх учасників освітнього процесу, сприяє якісному оволодінню компетентностями. Особлива увага, враховуючи реалії сьогодення, у забезпеченні психологічної безпеки освітнього середовища повинна приділятися питанню

толерантності та емпатії: соціально незахищені діти, діти з різними релігійними поглядами, різною сексуальною орієнтацією, діти внутрішньо переміщені повинні почувати себе впевнено, мати можливість висловлюватися і не зазнавати знущань з боку усіх учасників освітнього процесу.

Педагог несе найвищу відповідальність за формування молоді. Частиною цієї відповідальності є забезпечення певних умов, щоб учні почувалися безпечно та комфортно, щоб вони могли зосередитися на навчанні. Інструментом для створення умов психологічно безпечного освітнього середовища є: моніторинг психологічної безпеки освітнього середовища та учасників освітнього процесу; психологічне консультування керівників закладів освіти та педагогічних працівників щодо управління освітнім середовищем у контексті психологічної безпеки; організація спеціального соціально-психологічного навчання учасників освітнього процесу, що сприяє їх саморозвитку, у тому числі, як суб'єктів взаємодії в освітньому середовищі; підготовка практичних психологів системи освіти до психологічного супроводу взаємодії суб'єктів освітнього процесу та створення ними безпечного освітнього середовища [2, с.13] З цією метою працівники системи освіти мають володіти мінімальним набором психодіагностичних методик, які могли б допомогти у вирішенні найбільш типових проблем, що існують зараз у практиці роботи освітніх установ.

До складу психодіагностичних методик, які мають бути основою і практичної роботи і навчання практичних психологів мають бути висунені кілька наступних умов: психодіагностичний інструментарій має бути валідним і мати відомості про експертизу, яку він пройшов серед відомих фахівців; перелік методик має складати деякий мінімум, який знадобиться працівникам психологічної служби у вирішенні типових і найбільш розповсюджених у практиці роботи проблем надання допомоги учасникам освітнього процесу; діагностичний мінімум має бути структурований за основними цільовими аудиторіями і рівнями освіти – початкова, основна і старша школа; методики, що складають діагностичний мінімум, мають бути простими у практичному застосуванні, найбільш поширеними серед професійного співтовариства і не потребувати багато часу для їх вивчення; психодіагностичні методики, що включаються до мінімуму, мають узгоджуватися з типовими циклограмами діяльності працівників психологічної служби. [3, с. 324-328].

Для забезпечення психологічної безпеки в освітньому середовищі необхідно дотримуватися певних принципів: усвідомлення важливості психологічної безпеки у навчанні, вихованні та розвитку учнів; відмова від вибудовування авторитарних стилів навчання і виховання; проектування та реалізація навчально-виховного процесу на основі принципів гуманістичної педагогіки; орієнтація на позитивні емоції; відсутність приниження будь кого з учасників освітнього

процесу, якісна оцінка праці, толерантне ставлення. Саме гуманістична педагогіка (В.А. Сухомлинський, А.С. Макаренка Я. Корчак) та психологія (А.Х. Маслоу, Г.В. Олпорт, К.Р. Роджерс) орієнтуються на особистість учня, його індивідуальні інтереси та здібності. При цьому вектор педагогічної діяльності спрямований на розвиток власної активності, ініціативності, самостійності учня, створення умов його самовдосконалення та самореалізації.

Створюючи позитивне та довірливе середовище в класі, вчителі можуть забезпечити своїм учням безпеку та підтримку, необхідні для академічного, особистого та професійного розвитку. Перспективи подальших досліджень є розробка та апробації методичного та діагностичного інструментарію для визначення ступеня сформованості відчуття психологічної безпеки освітнього простору у всіх учасників освітньо-виховного процесу в умовах сучасності.

Література

1. Алгоритми діяльності працівників психологічної служби : Т. 1 / авт. кол. за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 138 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/719662/>
2. Бондарчук О. І. Психологічна безпека освітнього середовища: сутність та умови створення / О. І. Бондарчук: спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. – К., 2018. – 24 с.
3. Панок, В.Г. Алгоритми діяльності практичного психолога як інструмент психологічної допомоги особистості у закладах освіти. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя» (м. Суми, 28 лютого–1 березня 2019 року)*, (с. 324-328).
4. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П. – К. : – 2018.
5. Шелевер, О.В., Фізер, В.С. Психологічна безпека освітнього середовища: психолого-педагогічний аспект. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах , 67(1), 87–91.